

skickade Ludvigsson år 2020 ut en omfattande enkät till 472 individer som var verksamma som historiker vid svenska lärosäten. Ur det rika material som genererades kan han dra flera konklusioner. Svenska historiker uppfattar vanligen undervisning som en central arbetsuppgift och säger sig vilja arbeta studentfokuserat. Den egna växande erfarenheten av och kunskapen om historievetenskap är de viktigaste faktorerna för att man ska uppleva att man utvecklas som lärare. Även dialog med kollegor är synnerligen betydelsefullt, men det är emellanåt lite si och så med hur väl det fungerar i praktiken. Jag tror att vi är många som kan känna igen oss i Ludvigssons bild.

Det är genomgående svenska förhållanden som behandlas i boken och det behöver inte vara ett problem. Men det hade varit välgörande om de svenska exemplen mer systematiskt hade fått avteckna sig mot en internationell fond. Alldeles mot slutet av antologin kommer May-Brith Ohman Nielsen visserligen kortfattat in på skillnader mellan svenska och norska historiker och ställer bland annat en statscentrerad tradition i Sverige mot en öppenhet mot lokalhistoria och uppdragsforskning i Norge. Denna typ av komparationer hade det mycket gärna kunnat få vara flera av. Likaså upplever jag att anknytningen till samtida internationella forskningsdiskussioner om historieämnets plats i samhället och offentligheten inte är särskilt stark. Referenser till vitala fält som *public history*, *public humanities* och humanioras historia förekommer alltför sparsamt.

Sammantaget innehåller antologin således ett antal värdefulla enskildheter och flera av texterna kan säkert ligga till grund för diskussioner inom forskarutbildningen, lärarlag och andra kollegiala gemenskaper. Ändå lämnas jag som läsare något i sticket när jag med bokens hjälp försöker orientera mig i samtiden och identifiera de större rörelser som kommer att förändra historikerrollen under 2020-talet. Frågan kvarstår: Vart är vi på väg?

Lunds universitet

JOHAN ÖSTLING

Anders Burman, *Dissensus: Drömmar och mardrömmar i demokratins idéhistoria* (Stockholm 2021). 219 s.

"Hatet mot demokratin är definitivt ingen nyhet", poängterar Rancière. "Det är lika gammalt som demokratin, av en enkel anledning: ordet självt är ett uttryck för hat." Dessa meningar uttrycker på ett förtjänstfullt sätt ett av bokens huvudteman, nämligen att demokratins idéhistoria alltid varit sammanflätad med sina motståndares, med antidemokraternas och demo-

kratiskeptikernas idéhistoria. Boken är en populariserande exposé av en historia som börjar i Platons demokratiskepsis och avslutas med en diskussion av Wendy Browns och Chantal Mouffes poststrukturalistiska tankar om (radikal) demokrati. Boken har uppenbara populariserande anspråk, i den mån av att den tycks ha en ambition att kunna läsas av en intresserad allmänhet.

Boken visar en av sina bästa sidor i den återkommande redogörelsen och diskussionen av centrala empiriska och historiska begrepp. Vi ser det när Burman diskuterar relationen mellan Platons *doxa* (lösa uppfattningar och tyckande) och *episteme* (genuin kunskap) som går att relatera till hans demokratiförakt. Vi ser det när Burman diskuterar begrepp som *scholē*, som betecknar den fria tid då manliga atenare förväntades ägna sig åt politisk aktivitet, eller i diskussionen angående relationen mellan den offentliga sfären där torget, eller *agora*, var en central del och hushållet, eller *oikos*, där kvinnorna var fast men som männen kunde röra sig in och ut från. Vi ser det i diskussionen av Aristoteles *zoe* och *bios politikos*, eller det nakna livet och det politiska livet som i sin tur var kopplat till det privata och offentliga. Just diskussionen om *zoe* och *bios politikos* återkopplas på ett finurligt sätt när Burman diskuterar hur den franska feministen och aktivisten Olympe de Gouges i *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* [”Deklarationen om kvinnans och medborgarinnans rättigheter”] (1791) upphäver den här distinktionen, vilket på ett tragiskt sätt legitimerade hennes dekapitering i schavotten. Vi ser också det föredömliga fokuset på begrepp i diskussionen om hur *levelers* och *diggers* under 1600-talet formerades som lösa grupper vars praktiker byggde upp en slags demokratisk kultur som möjliggjorde kritik mot kungamakten, kyrkan och även parlamentet. Det ska tilläggas att styrkan i de begreppsliga diskussionerna kommer genom en föredömlig användning av en implicit teoriapparat där i synnerhet Jacques Rancière, Robert Dahl och Hannah Arendts idéer fungerar som ett slags analytisk inspiration.

Vissa begrepp hade dock förtjänat en något djupare förklaring, som exempelvis poststrukturalismens *tom signifikant*, vilket innebär att ett begrepp, som demokrati, berövas klar mening genom att det fylls med för många, motsägande betydelse. Ett annat är Rancières *polisitär hierarki* eller *polisitär ordning*, vilket är ett av Rancières mest centrala begrepp och som inte har mycket att göra med vår vardagliga förståelse av polisen, eller ens den grekiska stadsstaten, *polis*, utan betecknar en form av social praktik som bestämmer tilldelningen av identitet, roller och potentiella levnadsmöjligheter i ett givet samhälle. Detta begrepp, som återkommer i boken men aldrig riktigt förklaras, hade på ett enkelt sätt kunnat diskuteras där Burman diskuterar begreppet som titulerar boken: *dissensus*. Även detta begrepp är

hämtat från Rancière och betecknar ”ett ifrågasättande och en utmaning av den hierarkiska politiska ordning där var och en tänks ha sina bestämda platser”. Ett ifrågasättande av den polisiära ordningen med andra ord. Just *dissensus*, menar Burman, är det begrepp som bäst förklarar innebörden av demokrati (om vi nu kan gå med på att ge demokratin en stabil historisk innebörd). Och när det kommer till just innebörd hade det varit intressant med en djupare diskussion kring huruvida det verkligen går att förstå diskussionen av demokrati på 1600-talet som en återkomst, eller kontinuitet, av demokratidiskussionen kring Platons levnadstid under 300- och 400-talen f. Kr. Jag tror att ett något större fokus på diskontinuitet hade kunnat stärka boken ytterligare. Däremot imponerar Burman när han, i huvudsak med hjälp av den amerikanska statsvetaren Wendy Brown, avslutningsvis knyter ihop bokens diskussioner genom att diskutera samtidens nyliberala utveckling. Betecknande för denna utveckling, enligt Burman, är ”de multinationella företagens allt större makt, nationalstaternas förlorade suveränitet, de fria valens cirkusifiering, politikens juridifiering och den allmänna fixeringen vid säkerhetsfrågor”, vilket utgör ett mer eller mindre akut hot mot demokratin.

Det som måhända saknas i boken är en idédebatt, eller fler exempel på demokratiska praktiker, utanför Europa och Nordamerika, trots att Burman själv nämner att den senaste tidens demokratiforskning har riktat uppmärksamhet mot den klassiska perioden i inte minst Indien och Kina. Ändå lyckas Burman på ett utmärkt sätt visa hur exempelvis kolonierna och imperiernas utkanter ständigt kunde exkluderas från diskussioner om demokrati samtidigt som 1700-talets debatt om demokrati kunde förenas med exkludering av kvinnor, ett brutalt slaveri samt fördrivning och mord på ursprungsbefolkningar.

Avslutningsvis vill jag understryka att jag är imponerad över hur Burman med ett lättillgängligt språk och skarpt resonemang lyckas presentera relativt avancerade teoretiska diskussioner om demokratins och dess motståndares idéhistoria på så få sidor. Boken skulle lämpa sig väl för den som vill skapa sig en snabb överblick över fältet, som bok på en introduktionskurs eller liknande, samt för den som bara är intresserad av demokratin och dess motståndare.

Lunds universitet

VICTOR PRESSFELDT